

Vapaa
Sivistystyö ry
VST

Annankatu 12 A 18
00120 Helsinki

sivistystyo.fi

Bildningsalliansen rf
(ruotsinkielisen vapaan
sivistystyön järjestö)

Yrjönkatu 18
00120 Helsinki

bildningsalliansen.fi

Kansainvälisen
liikkuvuuden ja
yhteistyön keskus
CIMO

Hakaniemenranta 6
00530 Helsinki

cimo.fi

VS
TFB
A Vapaa Sivistystyö ry
Fritt Bildningsarbete rf

BILDNINGSS-
ALLIANSEN

CIMO

EPALE
ePlatform for Adult Learning in Europe

 Yhteisrahoitettu
Euroopan unionin
Erasmus+ -ohjelmasta

Joka viides Suomessa asuva on omaehtoisen opiskelun parissa.

Suomalainen koulutus on viime vuosina saanut runsaasti huomiota useissa kansainvälisissä koulutuksen arvioinneissa. OECD:n aikuiskoulutustutkimuksessa (PIAAC 2012) tutkittiin aikuisten perustaitoja 24 eri maassa. Suomalaisen aikuisten lukutaito ja numeeriset taidot todettiin erinomaisiksi. Merkittävä menestykseen vaikuttava tekijä virallisen koulutusjärjestelmän rinnalla on monipuolinen ja laaja vapaa sivistystyö. Tässä esitteessä kuvataan Suomen vapaata sivistystyötä, jonka yli 300 oppilaitosta houkuttelevat vuosittain noin miljoona ihmistä eli joka viidennen Suomessa asuvan omaehtoisen opiskelun pariin.

Esite on suunnattu erityisesti niille koulutuksen asiantuntijoille, jotka haluavat tutustua suomalaiseen aikuiskoulutukseen esimerkiksi vierailujen tai yhteisen hanketoiminnan yhteydessä. Vapaan sivistystyön oppilaitostyyppejä on viisi: kansalaisopisto, kansanopisto, kesäyliopisto, opintokeskus ja liikunnan koulutuskeskus. Ne kaikki saavat valtion tukea toimintaansa. Oppilaitoksista osa on suomen- ja osa ruotsinkielisiä. Kaikilla oppilaitosmuodoilla on oma kansallinen kattojärjestö, josta voi tiedustella lisätietoja oppilaitosten toiminnasta.

Yhtenäinen lainsäädäntö säätelee vapaata sivistystyötä, mutta käytännön toiminta voi vaihdella suuresti eri oppilaitosten arvo- ja aatetaustan ja paikkakuntien välillä. Myös alueiden taloudelliset ja kulttuuriset ominaispiirteet tuovat oman leimansa vapaan sivistystyön oppilaitosten toimintaan. Vapaan sivistystyön oppilaitoksella voi olla myös yleissivistävän tai ammatillisen koulutuksen järjestämislupa.

"Education is to be considered the most important competition factor for a small nation."

Timo Toiviainen, aikuiskoulutuksen tutkija, Vapaan sivistystyön yhteisjärjestön pääsihteeri 1987–2000

OPINTOKESKUKSET

Opintokeskukset ovat kolmannen sektorin (järjestöjen) oppilaitoksia, joiden ylläpitäjänä toimivat kansalaisjärjestöt, puolueet tai ammattiliitot.

Opintokeskukset tarjoavat monipuolista, aktiivista kansalaisuutta ja demokratiaa vahvistavaa koulutusta, joka auttaa osallistujia toimimaan täysipainoisesti ja aktiivisesti yhteiskunnan jäsenenä erityisesti ruohonjuuritason.

Toiminta on suunnattu pääosin vapaaehtoisille ja aktiivisille järjestötoimijoille. Työmuotoina ovat kurssit, luennot ja seminaarit sekä vertaisoppimisryhminä toimivat opintokerhot. Suurin osa koulutuksesta tapahtuu iltaisin tai viikonloppuisin esim. järjestöjen tiloissa.

Koulutusta järjestetään joustavasti eri puolilla maata siellä, missä opiskelijat ovat. Kasvava osa opiskelusta tapahtuu verkossa. Uusiin koulutustarpeisiin pystytään siten vastaamaan nopeasti.

12 oppilaitosta

Opintokeskukset ry:
opintokeskukset.fi

Jaana, 31, pienen kansalaisjärjestön toiminnanjohtaja

osallistui opintokeskuksen järjestämälle vapaaehtoisjohtamisen verkkokurssille:

"Pystyin opiskelemaan joustavasti iltaisin kotona käsin. Seurasin videoluentoja, keskustelin muiden järjestöaktiivien kanssa ja sain palautetta tehtävistä. Opin muiden kokemuksista ja sain paljon hyödyllisiä tietoja ja ideoita käytettäväksi yhdistyksemme vapaaehtoistoiminnan tehostamisessa."

LIIKUNNAN KOULUTUSKESKUKSET

11

urheilu-
opistoa

3

liikunta-
opistoa

Urheiluopistojen yhdistys ry:
urheiluopistot.fi

”

Katri, 52, toimistotyöntekijä

osallistui viikonlopun mittaiselle urheiluopiston *Hyvän olon kursseille*:

”Tulin kolmen työkaverini kanssa. Ohjelmassa oli monipuolisia ohjattuja liikuntatunteja. Sauvakävelyllä opiston upeissa maisemissa päätimme kaverini kanssa, että aloitamme yhdessä säännöllisen lenkkeilyn! Opimme uutta myös ravinnosta ja saimme terveellisten elämäntapojen ohjausta. Sain kurssilta intoa uusien liikuntalajien aloittamiseen ja elintapojeni muuttamiseen terveellisemmiksi.”

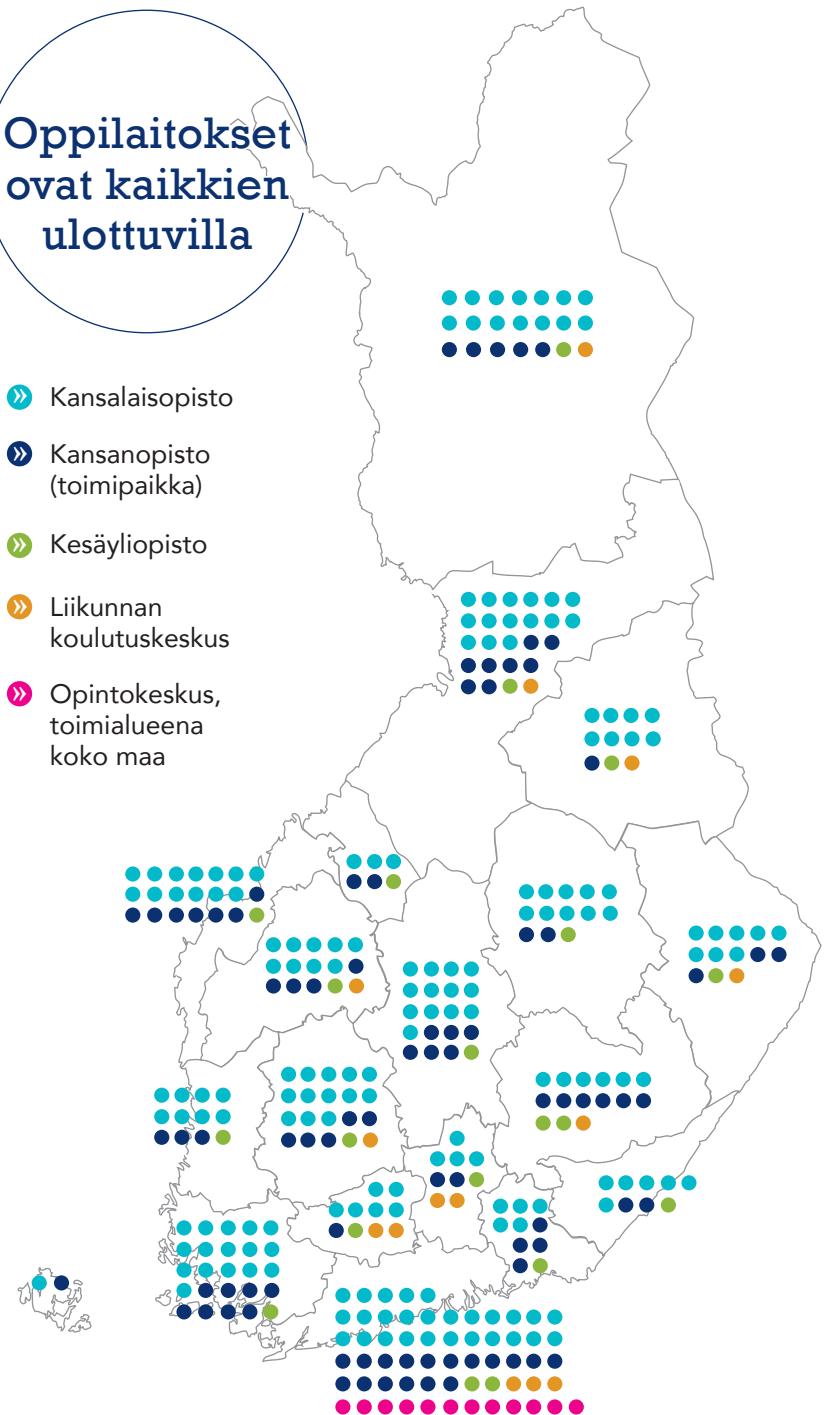
Liikunnan koulutuskeskusten tehtävänä on järjestää liikuntaharrastuksia, hyvinvointia ja terveyttä edistävää koulutusta koko väestölle. Osa oppilaitoksista on valtakunnallisia urheiluopistoja ja osa alueellisia liikuntaopistoja.

Oppilaitokset järjestävät myös yhden lukukauden pituisia liikunnanohjauksen peruskursseja, jonka tarkoituksena on vahvistaa osallistujan liikunta- ja ohjaustaitoja, innostaa liikunnalliseen elämäntapaan ja valmistaa osallistujia liikunta-alan opintoihin.

Lisäksi järjestetään liikunnan järjestö- ja seuratoimintaa palvelevaa koulutusta, valmennustoimintaa, ammatillista perus- ja lisäkoulutusta sekä yrityksille suunnattuja koulutuspalveluita.

Oppilaitokset ovat kaikkien ulottuvilla

- » Kansalaisopisto
- » Kansanopisto (toimipaikka)
- » Kesäyliopisto
- » Liikunnan koulutuskeskus
- » Opintokeskus, toimialueena koko maa

Vapaan sivistystyön ominaispiirteitä

VAPAAN SIVISTYSTYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

"Vapaan sivistystyön tarkoituksena on elinikäisen oppimisen periaatteen pohjalta tukea yksilöiden persoonallisuuden monipuolista kehittymistä ja kykyä toimia yhteisöissä sekä edistää kansanvaltaisuuden, tasa-arvon ja moniarvoisuuden toteutumista suomalaisessa yhteiskunnassa."

Laki vapaasta sivistystyöstä 632/1998 §1

Oppilaitoksilla on suuri vapaus ja itsemääräämisoikeus: ne asettavat itse tavoitteensa, suunnittelevat opetusohjelmansa ja valitsevat henkilöstönsä.

Koulutus on avointa kaikille iästä tai koulutustaustasta riippumatta, ja se on tavallisesti luonteeltaan nonformaalia, ei tutkintoon tähtäävää.

O opiskelu on vapaaehtoista, ja sen tavoitteena on tietojen ja taitojen kartuttaminen sekä itsensä kehittäminen.

Opettajat ovat joko päätoimisia tai tuntiopettajia, joissakin oppilaitosmuodoissa myös vapaaehtoisia ja vertaisohjaajia. Aikuiskoulutukseen voi Suomessa erikoistua yliopistoissa annettavan opettajankoulutuksen yhteydessä.

Vapaan sivistystyön oppilaitosverkosto kattaa koko maan ulottuen suurimmista kaupungeista harvaan asutulle maaseudulle.

Kesäyliopistot ovat alueellisia, pääosin kaupungeissa toimivia oppilaitoksia. Niillä on 31 vakituista toimipaikkaa ja koulutusta järjestetään 110 paikkakunnalla. Toiminnassa painottuvat avoin yliopisto-opetus ja alueen osaamis- ja sivistystarpeet. Kesäyliopistojen koulutus tarjoaa mahdollisuuden sekä henkilökohtaiseen että ammatilliseen kehittymiseen.

Tärkeä kohderyhmä on alueen korkeakoulutettu väestö. Koulutus on kuitenkin kaikille avointa ikään ja koulutustaustaan katsomatta. Opetus on ympärivuotista, kurssimuotoista ja lyhytkestoista.

Kesäyliopistot tekevät tiivistä yhteistyötä korkeakoulujen sekä muiden oppilaitosten kanssa. Ne tarjoavat runsaasti monitieteisiä ohjelmia esimerkiksi kulttuuriopintojen, taiteiden, suomen kielen ja kulttuurin, Eurooppa-opintojen, kasvatuksen, ympäristötutkimuksen, terveys- ja sosiaalitieteiden aloilla.

Lisäksi kesäyliopistot järjestävät täydennyskoulutuskursseja, yleisöluentoja, alueellisia seminaareja ja kulttuuritilaisuuksia sekä ikääntyvien yliopiston toimintaa.

20
oppilaitosta

Suomen
Kesäyliopistot ry:
kesayliopistot.fi

Sanni, 42, KTM

osallistui *Esimiestyö ja johtajuus-kurssille* (5 op):

"Kesäyliopisto on erinomainen paikka opiskella työn ohella. Korkeatasoiset opettajat ja leppoisa tunnelma luovat miellyttävän ilmapiirin opiskelulle."

77
oppilaitosta

Suomen
Kansanopistoyhdistys ry:
kansanopistot.fi

”

Teemu, 20

opiskeli vuoden kansanopiston pelituo-
tantolinjalla:

”Kansanopistovuosi muutti elämäni. Nyt tiedän, mitä haluan tehdä tulevaisuudessa! Vuosi kampuksella toi myös paljon ystäviä, joihin pidän edelleen yhteyttä.”

Kansanopistot järjestävät yleissivistäviä opintolinjoja (esim. taide, kielet, kasvatustieteet, teologia) 87 opistokampuksella. Opiskelu on kokopäiväistä ja kestää yhden lukuvuoden. Vuoden aikana voi kerrata kouluaineita, perehtyä erityisaloihin ja kokeilla uutta tapaa opiskella.

Monilla kansanopistolajoilla valmistaudutaan jatko-opintoihin ja suoritetaan avoimia korkeakouluopintoja, joita voi hyödyntää myöhemmissä korkeakouluopinnoissa.

Kansanopistot tarjoavat vapaan sivistystyön opintojen lisäksi myös ammatillista koulutusta ja peruskoulun opintoja. Lisäksi ne järjestävät perusopintoja täydentävää opetusta (ns. ”kymppiluokkaa”), joka on tarkoitettu peruskoulun arvosanojen korottamiseen.

Kansanopistot ovat sisäoppilaitoksia. Asuntola-asuminen ja pienet opetusryhmät tekevät opiskelusta yhteisöllistä. Kansanopistossa voi kehittää itseään ja työelämätaitojaan, itsenäistyä ja saada ystäviä. Kansanopisto voi olla sopiva paikka myös peruskoulun päättötodistusta haluavalle, jatko-opintoja suunnittelevalle ja sapattivapaan pitäjälle.

Taustayhteisöiltään opistot voi jakaa neljään ryhmään: ideologisesti sitoutumattomiin, kristillisiin, yhteiskunnallisiin ja erityisopistoihin.

Vapaa sivistystyö on aina vastannut YHTEISKUNNALLISIIN TARPEISIIN

Perusta nykyiselle vapaan sivistystyön oppilaitosverkostolle Suomessa luotiin ennen maan itsenäistymistä 1800- ja 1900-lukujen taitteessa. Suomen ollessa tällöin vielä autonominen osa Venäjän keisarikuntaa itsenäistymispyrkimykset etenivät ja väestön koulutustason nostaminen nähtiin entistä tärkeämpänä. Ensimmäiset kansanopistot tarjosivat yleissivistävää ja ammatillista koulutusta maaseudun nuorille aikuisille. Työväenopistot (nyk. kansalaisopistot) oli aluksi suunnattu kaupunkien väestölle. Työväenyhdistyksissä ja nuorisoseuratoiminnassa opintokerhot olivat keskeinen toimintamuoto.

Tästä ajanjaksosta lähtien vapaa sivistystyö on ollut osa suomalaista koulutusjärjestelmää. Vapaa sivistystyö on aina seurannut yhteiskunnallista kehitystä ja vastannut kunkin ajan tarpeisiin. Siksi sen nykyiset rakenteet ja toimintamuodot ovat moninaisia.

Mallia ja vaikutteita on haettu myös maan rajojen ulkopuolelta. Kansanopistojen esikuvana oli Tanska, järjestöjen opintokerhotointaan mallia saatiin puolestaan Ruotsista. Pohjoismaiden aikuiskoulutusjärjestelmässä on yhä yhteisiä piirteitä, mutta jokainen maa on kehittänyt oman ainutlaatuisen järjestelmänsä.

VALTIO TUKEE VAPAAN SIVISTYSTYÖN OPINTOJA

Valtionosuus kattaa keskimäärin puolet vapaan sivistystyön oppilaitosten kuluista. Loppuosasta vastaavat oppilaitoksen omistaja ja opiskelija. Valtionosuus määräytyy vapaan sivistystyön lain mukaan (1998). Opetus- ja kulttuuriministeriö määrittelee oppilaitoksille vuosittaisen opetuksen enimmäismäärän, jonka perusteella oppilaitoksen valtionosuus määräytyy. Ministeriö ohjeistaa lisäksi vapaan sivistystyön oppilaitoksia ja määrittelee yhdessä oppilaitosten kanssa erityiset kehittämisteemat, joihin voi hakea lisärahoitusta.

Ketkä osallistuvat vapaan sivistystyön opintoihin?

Vapaa sivistystyö on pääasiassa suunnattu aikuisväestölle. Opintoihin osallistuu kaikenikäisiä ja kaikista sosiaaliryhmistä tulevia ihmisiä. Kesäyliopistoissa ja kansalaisopistoissa opiskelijoiden enemmistö on naisia, joille itsensä kehittäminen on tärkeä osa elämää. Tarjolla on myös lapsille ja nuorille tarkoitettuja kursseja.

Vapaa sivistystyö on myös merkittävä aikuisten maahanmuuttajien koulutuksen järjestäjä. Vuonna 2015 tehdyn kyselyn mukaan 80 %:lla oppilaitoksista on maahanmuuttajaopiskelijoita. Vapaan sivistystyön oppilaitokset järjestävät maahanmuuttajaryhmille suunnattua kotouttavaa koulutusta. Lisäksi maahanmuuttajataustaisia aikuisia opiskelee kaikille avoimilla kursseilla kantaväestön kanssa.

Vapaa sivistystyö tarjoaa koulutusta myös nuorille maahanmuuttajille. Erityisryhminä ovat alle 25-vuotiaat maahanmuuttajat sekä ilman huoltajaa maahan tulleet 16–17-vuotiaat turvapaikanhakijat.

Vapaa sivistystyö kehittyi kansainvälisessä yhteistyössä

Vapaa sivistystyö on ollut kansainvälisesti verkostoitunutta alusta lähtien. Pohjoismainen yhteistyö ja kehitysyhteistyö ovat kuuluneet joidenkin oppilaitosten toimintaan jo vuosikymmenten ajan. Euroopan unionin koulutusohjelmien käynnistyminen toi kansainvälisen yhteistyön käytännössä kaikkien vapaan sivistystyön oppilaitosten ulottuville. Suomalaiset ovat osallistuneet aktiivisesti EU:n koulutusohjelmiin sekä pohjoismaiseen Nordplus-ohjelmaan.

Kansalaisopistot ovat opiskelijamäärältään Suomen suurin oppilaitosmuoto. Opetusta järjestetään kaikkien kuntien alueella, ja yksi toiminnan pääperiaatteista onkin opetuksen tuominen lähelle ihmistä. Toiminta tapahtuu usein kunnan tiloissa, esim. kouluissa ja vapaa-ajan keskuksissa.

Kansalaisopistot vastaavat paikalliseen ja alueelliseen sivistystarpeeseen. Opiskelijoilta saatua palautetta käytetään uusien kursseja suunniteltaessa, ja näin heillä on mahdollisuus vaikuttaa opintotarjontaan.

Useimmiten tarjolla on taideaineiden, käsityön ja musiikin kursseja, kielten ja kirjallisuuden opintoja, kotitaloutta, liikuntaa ja tietotekniikkaa sekä yhteiskunnallisia aineita. Opetusta järjestetään kaikille ikäluokille.

Vapaan sivistystyön ohella kansalaisopistot järjestävät avointa yliopisto-opetusta sekä esimerkiksi kunnille ja yrityksille räätälöityä tilauskoulutusta.

185 oppilaitosta

Kansalaisopistojen liitto
KoL ry:
kansalaisopistot.fi

”

Juha, 45,
talousjohtaja

opiskelee kansalaisopistossa kursseilla *Helppoa ja terveellistä kotiruokaa*:

”Tulin kansalaisopistoon hakemaan vastapainoa hektiselle työelämälle. Minulla on työuraa vielä vuosikymmeniä jäljellä ja haluan pitää kehoistani ja mielestäni huolta. Olen saanut ystäviä naapurustostani ja päässyt haastamaan itseni uudella tavalla.”